

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Чжан Сінь

«Репрезентація національної ідентичності у просторі сучасної освіти»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук
зі спеціальності 09.00.10 – філософія освіти

Аналіз дисертаційного дослідження Чжан Сінь дає нам підстави стверджувати, що актуальність роботи виявляється у декількох аспектах. По-перше, процеси формування і репрезентацій національної ідентичності особливо загострюються у добу глобалізації. Вони потребують як загальнофілософського осмислення, узагальнення існуючого методологічного досвіду, так і креативних рішень та пропозицій у площині філософії освіти, адже нагальними постають завдання осмислення ситуації, в якій перебувають адресати освітніх та виховних стратегій, та мовні регулятиви в освітньому просторі, які є підґрунтям для формування національної ідентичності. По-друге, актуально розглянути цю проблему у контексті нових викликів у зв'язку з вимогами освітніх та наукових стажувань, обмінів студентською та учнівською молоддю. По-третє, площина формування національної ідентичності актуалізує також й освітній вимір мовного питання у контекстах інтеркультурної комунікації. Обрана тема надає можливість певним чином зрозуміти специфіку сучасного етапу філософування та розвивати проблемне поле філософії освіти у перспективних напрямках, адже зосереджується на трансверсальності лінгвістичних інтерпретацій філософії освіти. Теоретична значущість дослідження визначається тим, що у ньому здійснено філософський аналіз національної мови як комунікативно-інтегративного чинника здобуття ідентичності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі. Дослідження було здійснено на основі глибокого аналізу проблеми ідентичності у її різних вимірах (через звернення до праць таких філософів, як Б.Андерсен, Е.Балібар, Ю.Габермас, Е.Сміт; вітчизняних дослідників (П.Гнатенко, М.Єгупов,

В.Калуга, М.Козловець та інших); осмислення ціннісних засад набуття соціальної ідентичності на гуманістичних засадах; системний аналіз взаємозв'язку ціннісних та, переважно, функціонально зумовлених характеристик освітнього процесу (у працях представників критичної педагогіки), а також дослідження ролі національної мови в освітньому просторі у сучасних соціально-філософських та філософсько-освітній площинах.

Висновки до дисертації є обґрунтованими та послідовними, як із точки зору логіки, так і з точки зору системності викладу.

До основних нових наукових результатів дисертації слід віднести наступне. У результаті аналізу специфіки та основних тенденцій мовних репрезентацій національної ідентичності у просторі сучасної освіти, Чжан Сінь визначила особливості та основні тенденції самоствердження національної ідентичності у наднаціональних освітніх просторах, а також концептуалізувала трансверсальні мовні репрезентації національної ідентичності у глобальному і локальних просторах сучасної освіти. Це прослідковується як у висновках до першого розділу, так і у назвах кожного з підрозділів, що мають важливе узагальнююче значення.

Дисертантка послідовно з'ясовує методологічну значущість аксіологічного підходу філософії освіти до проблем ідентифікації особистості і суспільства. Завдяки аналізу взаємозв'язку педагогічних та суспільних завдань сучасної системи освіти та критиці залишкових впливів старої моделі освіти, успадкованої від радянського суспільства, виявляє основні напрями можливих репрезентацій національної ідентичності у просторі сучасної освіти. При цьому набуває подальшого розвитку аналіз національної ідентичності у модерних суспільствах та в умовах постмодерного підходу, де сама національна ідентичність визначається вже не настільки лінійно і однозначно, а суспільства все більшою мірою набувають характеру мультикультурних, у тому числі й за етнічною ознакою (с. 11-38). Авторка дисертації намагається довести, що сама система освіти формує нове ставлення до можливих варіантів утвердження національної ідентичності (с. 38-51). Далі, обґрунтовується положення, що у

сучасному світі відбувається диверсифікація різних моделей вищої освіти; але водночас багатоваріантність, різноманіття моделей вищої освіти не виключає їх своєрідності, не позбавляє їх нагальних проблем, пов'язаних з необхідністю перманентної адаптації освітніх програм до сучасних потреб суспільства, з підвищенням вимог до рівня і якості освіти. (с. 28–38).

Особливу увагу привертає обґрунтування методологічної доцільності використання класифікації соціальної філософії освіти, яка має декілька варіативних моделей свого утілення (1. соціальна філософія освіти та виховання – це галузь знань, яка використовує у виховній практиці ідеї різних соціально-філософських або філософсько-психологічних систем (прагматизму, екзистенціалізму, необіхевіоризмі та ін.), а також деякі соціологічні школи (Р.Берроу, Б.Шугерман, У. Кей і інші); 2. філософія виховання і освіти значною мірою пов'язані з позитивістською методологією (А.Брент, А.Харріс, а також почасти Л.Кольберг); 3. філософія виховання розуміється як спосіб передачі культурних цінностей від однієї епохи до іншої (Т.Баффорд Д.Страйк, К.Еган); 4. інтегративна – вичленовує та інтегрує в собі виховний і поведінковий аспекти як філософських, так і соціологічних, педагогічних, етичних, психологічних та інших галузей знання як складової частини системи суспільного розвитку (П.Херст) (с. 50); а також, розрізнення за критерієм характеру розв'язання етичних проблем: консервативний, гуманістичний (який іноді називають раціоналізмом), ірраціоналістичний, сцієнтистсько-технократичний.

Важливим внеском у розвиток проблемного поля філософії освіти можна вважати дослідження і систематизацію мовно-комунікативних засад виховання особистості у сучасному освітньому просторі (с. 57– 102). Мова визначається авторкою як, передусім, духовний чинник соціальної комунікації; вона є незамінним і зовсім не випадковим транслятором тих цінностей, які визначають функціонування усіх соціальних систем суспільства – економічної, політичної, правової тощо. Співзвучним нашому розумінню є положення дисертантки, що мова відіграє ключову роль у набутті національної ідентичності не лише у

доволі монологічному традиційному суспільстві з домінуванням етнічних підстав цієї ідентичності, але й у сучасному мультикультурному суспільстві, у якому провідну роль починає відігравати вільна соціальна самоідентифікація на основі свідомого вибору з-поміж кількох реальних можливих альтернатив (с. 57-58).

Глибоким видається твердження авторки, що сама національна ідентичність має розглядатися у категоріях соціального капіталу: здобуваючи освіту, ми нарощуємо свій соціальний капітал, однак у ньому завжди є певний елемент національної ідентичності, більш або менш акцентований, більш або менш явно репрезентований, але завжди як такий, що до певної міри визначає габітуси не лише вчителів та викладачів, але й учнів та студентів. Ця теза знаходить послідовне обґрунтування у другому розділі дисертаційної праці. Влучним у зв'язку з цим є використання терміну «множинна ідентичність»

Позитивною рисою роботи є те, що дисертантка намагається віднайти українські національні джерела обґрунтування мовно-комунікативних засад сучасних освіти та виховання, показовим у даному випадку є звернення до філософсько-педагогічної спадщини Ореста Новицького, аналіз якої здійснюється у підрозділах 2.2 та 3.2. Чжан Сінь пише, що «О. Новицький прагнув вказати своїм вихованцям на їх майбутнє призначення – бути справжніми та корисними членами суспільства і своєї Батьківщини. Філософія, за Новицьким, вимагає незмінного, суттєвого, а суттєве відображується в ідеях; філософія вимагає необхідного, нескінченного. А воно теж відображується в ідеях. Тому світ ідей – «батьківщина філософії». У питанні про корисність філософії Орест Новицький займає позицію, згідно з якою корисне має сенс лише тоді, коли воно спрямоване на досягнення вищих духовних цінностей, оскільки людина живе лише задля того, щоб працювати, а працює, щоб жити по-справжньому, досягати істинних цілей свого життя» (с. 167). Та робить узагальнюючий висновок про те, що філософська спадщина Ореста Новицького має бути ширше і глибше вивченою і використаною для потреб філософії освіти – передусім, її ідеї фундаментального обґрунтування прагматичних

цінностей духовними (с. 173).

Паралельно авторкою здійснюється аналіз вітчизняних соціокультурних контекстів та засад здійснення мовної освіти, обґрунтовується, що українська мова є визначальною серед вісьових цінностей вітчизняної системи освіти. Мовна освіта (передусім вивчення української мови) закономірно набула суспільно-політичного пріоритету у сучасній Україні. Успішність мовної політики, орієнтованої на системне запровадження української мови як базової мови навчання має спиратися також на культурну традицію вісьових християнських цінностей (с. 144-166).

Достатньо плідною ми вважаємо гіпотезу авторки щодо важливості ролі мови і церкви у забезпеченні рамкових умов успішної легітимації національних ідентичностей. Вона висуває думку, що така легітимація має стати основним шляхом репрезентації цих ідентичностей у освіті, завдяки чому буде забезпечено неконфліктний перебіг цих процесів. При цьому Чжан Сінь наголошує, що це потребує врахування запитів громадянського суспільства.

Повнота викладення результатів дослідження в опублікованих працях. Основні положення та результати дисертаційної роботи висвітлені у наукових публікаціях, зокрема статтях у зарубіжних фахових виданнях та наукових фахових виданнях України. У цілому, теоретичний рівень публікацій та їхня кількість, як і кількість апробацій матеріалів дисертації на конференціях, повністю відповідають сучасним вимогам, що висуваються до таких кваліфікаційних робіт.

Автореферат ідентичний за змістом основним положенням дисертації і достатньо повно відображає основні її наукові результати, що отримані здобувачем.

Позитивно оцінюючи внесок, зроблений Чжан Сінь, і підтверджуючи спроможність запропоновані нею висновки, **вважаю за необхідне висловити деякі зауваження щодо дисертаційної роботи:**

1. У порівнянні східної та західної моделей репрезентації національної ідентичності недостатньо уваги приділено освітньому аспекту.

2. У дисертації значна увага приділяється концепції О. Новицького, яка торкається культурних реалій ХІХ ст., хоча її евристичний потенціал і можливості його застосування потребують більш ретельного обґрунтування у сучасних соціокультурних контекстах.

3. Дисертантка звертається до концепту лінгвістичної культури, але зміст цього концепту не розкривається у тексті дисертації.

4. У дисертації пропонується методологічне розрізнення між мовою як засобом соціальної інтеграції та формою репрезентації національної ідентичності, але недостатньо обґрунтовується доцільність такого розрізнення.

5. У дисертації трапляються неточні вирази, стилістичні погрішності.

Однак, слід підкреслити, що вказані зауваження і міркування не впливають суттєво на загальну високу оцінку теоретичного рівня і практичної значущості дисертаційного дослідження Чжан Сінь, яке, безумовно, пропонує нову оптику та нові горизонти у дослідження тенденцій мовних репрезентацій національної ідентичності у просторі сучасної освіти.

Дисертація Чжан Сінь «Репрезентація національної ідентичності у просторі сучасної освіти» відповідає паспорту спеціальності 09.00.10 – філософія освіти. Дисертаційна робота відповідає вимогам пп.9, 11–14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 до кандидатських дисертацій, що дає підстави для присудження Чжан Сінь наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.10 – філософія освіти.

Офіційний опонент:

доктор філософських наук, професор
професор кафедри філософії
Харківського національного
педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди

М. В. Триняк

Підпис тов. Триняк
засвідчується зав. з

07.12.2017 р.

Відкрили керівником 08.12.2017р.
Генеральний секретар університету
Триняк І. І. Триняк